

ČUVAČ

MONOGRAFIA od Profesora Antonína Hruzy

*Spolek chovatelů psů tatranských ovčáckých-čuvačů v Brně,
sídlem ve Skalici nad Svitavou*

Předmluva

Bylo mně vždy líto, když jsem slýchal anebo četl o zániku některého z našich národních plemen domácích zvířat. Týkalo se to rychlého koně chrudimského a těžkého tažného koně netolického, české kravky červenky, slepice české kropenky a konečně i našeho velmi oblíbeného a ceněného psa loveckého - fouska. Podobně tomu bylo, když jsem kdysi v letech dvacátých četl v Lidových novinách výrok spisovatele Karla Čapka: "Řekl bych, že vyšší biologický typ společnosti a národa se projevuje ve vyšší biologické úrovni jeho domácích zvířat." Při této příležitosti upozornil Čapek na možnost a pravděpodobnost vyhynutí fatranského čuvaše. Nevěnoval jsem tehdy otázce plemen psů na Slovensku bližší pozornost a není mně dosud známo, které plemeno psů Čapek pod jménem fatranský čuvaš mínil. Když jsem po několika letech zjistil, že se v Tatrách vyskytuje zvláštní plemeno domácího pastýřského psa, upomínajícího na světoznámého, za maďarského uznávaného komondora nebo kuvasze, začal jsem se o věc blíže zajímati. Použil jsem pro označení tohoto tatranského domácího pastýřského psa Čapkova pojmenování čuvaš, na Slovensku mnoze pro psa vůbec používaného, které jsem zčeštil na čuvač.

ČUVAČ

je pes pastýřský a hlídač. Je statné postavy, mohutné kostry a silného svalstva, při čemž vyniká obratností na suchu, ve vodě i na hladkém ledu. V horách je průvodcem pastýřů. Dovede se uplatnit při hlídání stád, udržuje pořádek, aby se stáda příliš nerozbíhala. Chrání je před nebezpečnými srázy a dovede je uchránit také jak před zločinci, tak před dravci. Při domu je hlídačem, který obezřetně sleduje bezpečnost jeho dozoru svěřeného obydlí, stájí i dvorů a zahrad. Při tom se dovede uplatnit jako spolehlivý strážce malých dětí i drobného hospodářského zvířectva. Arciť musí být pro svůj úkol od mládí náležitě připraven a vycvičen, k čemuž má velké schopnosti. Je také dobrým průvodcem a společníkem osobním. Budí obdiv svou krásou a imponuje neohroženým chováním při různých nebezpečích a nehodách za dokonalé poslušnosti a ovladatelnosti. Vybavením srsti je chráněn proti nejhorším nepohodám povětrnosti, takže se může uplatnit i za okolností, kde mnohá jiná plemena jsou bezmocná. Mezi prsty prorůstající silnou, hustou srstí má chráněno meziprstí vůči úrazům a umožněno chůzi po hladkém ostrém ledu, jakož i snadnější plavání.

Původ

Podle mého názoru je čuvač rázem plemene velkého evropského bílého dlouhosrstého psa s tmavě zbarvenou kůží. Soudě podle stavby a barvy i výměny srsti, jakož i podle chování čuvače hlavně v zimě a podle stop jeho rozšíření, je čuvač potomkem velkého bílého psa polárního. Byl přiveden v prvních stoletích po Kr. Goty a Burgundy z Pomořanska u příležitosti honění stád skotu gotského, pocházejícího z jižní části Švédska do jižní Evropy. Jeho nejstarší stopy dlužno hledati v pomořanském bílém psu pastýřském a pomořanském pastýřském ostroši i v pomořanském ovčím pudlu. Na evropské pevnině vyvinul se tento pes v hlavních dvou typech, a to horském jako tatranský, karpatský, abruzský a pyrenejský a nížinném jako pastýřský pomořanský, polský a slovenský. Zajisté, že i v jiných částech Evropy se pes tento vyskytl a snad i udržuje, ale jeho chov není tam veden v patrnosti podle zásad moderní kynologie. Namnoze také splynul s jinými plemeny nebo vyhynul tak, jak tomu bylo u četných jiných plemen. Na Slovensku byl ještě počátkem tohoto století velmi rozšířen, ale, jak bylo potvrzeno věrohodnými svědky, hlavně čsl. zemským velitelem četnictva na Slovensku a plukovníkem zdravotní služby MUDr. Janákem, byl čuvač počátkem let třicátých tohoto století vyvážen hromadně do Německa a Polska. Šlo to tak daleko, že nescházelo mnoho, aby zde čuvač vymizel.

Ve snaze plemeno toto zachytiti, co do čistoty krve prozkoumati a chov jeho jako jediného našeho národního neloveckého plemene ustáliti a propěstiti, podařilo se mně získat z Tater ze starých chovů dvojici údajně čistokrevných, nepřibuzných čuvačských štěňat. Byla pak zapsána do plemenné knihy S. Ch. Č. pod č. 1 a 2. Odevzdána byla továrníku Josefu Skoupilovi, majiteli psince "Zlatá studna" ve Skalici nad Svitavou. Zde byla stanovena a provedena jejich krevní plemenitba do 4. pokolení. Tak také byl proveden důkaz o jejich čistokrevnosti. Jak málo čistokrevného plemeniva v Tatrách zbylo, vychází najevo z okolností, že se mně podařilo teprve během čtyř let sestaviti pro obmyslenou plemenitbu vhodnou dvojici tohoto plemene. Ani vypsání odměny 400 Kč pro četnictvo za pouhé prozrazení každého čistokrevného čuvače nemělo kladného výsledku. Ani opětné cesty zvláště vyslaného zmocněnce do Tater k nákupu dalšího čistokrevného plemeniva neměly úspěch. V době německé okupace vydaný zákaz dovozu psů ze Slovenska znemožnil pak úplně dovoz potřebného plemeniva. Tak je vysvětlitelno, že velká většina v plemenné knize S. Ch. Č. zapsaných jedinců, nyní již na 800, původí z plemenné stanice Zlatá studna. Když se okruh chovatelů rozšířil, došlo 23. září 1933 k založení speciálního spolku chovatelů psů tatranských ovčáckých-čuvačů v Brně s vlastní plemennou knihou S. Ch. Č. Spolek se stal členem tehdejšího Československého svazu kynologického a Čs. kynologické unie a tím Mezinárodní kynologické federace v Bruselu FCI.

Na Slovensku a na Podkarpatské Rusi nebylo o tuto záležitost nejmenšího zájmu a také v zemích českých bylo těžko naléztí žádoucího pochopení a porozumění. Přednesl jsem proto r. 1934 v zemědělském rozhlase a uveřejnil pak ve Zvěrolékařském obzoru a v listu Pes pojednání na téma "Hajme svoji kulturu i v kynologii". Zde jsem hájil svůj názor, že všeobecně za maďarského považovaný "kuvasz" pochází ze Slovenska, kdež se vyvinul hlavně v Tatrách, podobně jako je tomu u horského typu psa abruzskeho a pyrenejskeho. Pokud se týče jména kuvasz, tvrdil jsem, že není původu maďarského, jelikož kmen tohoto slova v žádném jiném maďarském slově se nevyskytuje. Poukázal jsem, že slovo kuvasz bylo maďarštině přizpůsobeno ze slovenského čuvaš, kde je kmen ten zastoupen i v jiných slovech, jako čuvy, počúvati atd. a že pojem čuvač má vyjadřovati bdělost, pozornost neb pod.

Toto mé pojednání vyšlo v září 1935 v překladu Ericha Steinera v berlínském listu "Der Hund". Nato se ozvaly z Maďarska hlasy, snažící se vyvrátit mé názory ohledně původu čuvače a ohledně výkladu o jeho pojmenování. Maďaři použili této příležitosti k propagaci svých národních plemen psů vedle maďarštiny v jazycích anglickém, francouzském a německém s apelem na FCI a celou světovou kynologickou veřejnost.

Ohledně původu kuvasze se ve spise "A magyar nemzeti kutyafajták fajtajellegeinek lierása" (1935), vydaném ve slavnostním vybavení ve státních barvách a se státním znakem ve čtyřech jazycích jednoduše tvrdí, že kuvasz je pra-pramaďarským plemenem, jehož předky přivedli Maďaři s sebou ze své asijské pravlasti. Podrobněji se rozepsala v červencovém čísle listu "A Kutya" z r. 1936 v jazycích anglickém, francouzském a maďarském o původu kuvasze hraběnka Ůchtritzová. K tomu poukazují na vývody R. Mifka, správce plemenné knihy S. Ch. Č., jak je přednesl na schůzi předsednictva S. Ch. Č.

"Pisatelka vychází z předpokladu, že Maďaři jsou potomky Hunů anebo s nimi kmenově blízce příbuzní. Je třeba poukázati, že tento předpoklad není správný. Ve středověku se Maďaři sice považovali za potomky anebo za příbuzné Hunů, ve století devatenáctém však dospěli na základě jazykozpytného bádání maďarští filologové Josef Budenz a Pavel Hunfalvy k poznání, že maďarština náleží do skupiny jazyků ugrofinských a není tudíž mezi Maďary a Huny žádných kmenových vztahů.

Ve svém článku krásně a zřejmě s láskou napsaném dovolává se pisatelka starých kronik a myslím, že by velmi prospěla bádání o původu kuvasze, kdyby udala, o jaké kroniky jde a jakých historických pramenů vůbec ke svým úvahám použila.

V době příchodu do nížiny uherské vyznávali Maďaři pohanství a z této doby se nezachovaly žádné písemné památky již proto, že Maďaři tehdy podle prací Volfa Görgy a Asbotha Oszkaza patrně psát neuměli.

První písemné památky maďarské vznikly téměř 100 let po násilném převedení Maďarů panovníkem Gezou na křesťanství. Nejsou to písemnosti, které by měly hodnotu a význam historických pramenů. Jde o soupisy pověstí o Hunech a pověstí staromaďarských, a myslím, že autorka se právě o tyto své úvahy opírá. Soudím tak proto, že v podrobnostech obsahují řadu nesrovnalostí, na které třeba poukázat:

1. Soudí, že kuvasz jest prastaré plemeno, jemuž cizí krev sloužila jen k jeho osvěžení a zabraňovala degeneraci. Názor tento je neudržitelný. Přimísení cizí krve značí vždy křížení se všemi svými biologickými důsledky.
2. Uvádí, že kuvasz byl za všech časů vždy psem Maďarů a s nimi spřízněných názorů. I zde jde o patrný omyl. Mezi národy kmenově Maďarům příbuzné třeba počítati Bulhary, Pečeněhy a Chazary, dále Ostřáky, Zyrjany, Mordviny, Čeremisy a j. Tito národové nemají psa čuvači podobného a není známo, že by kdy takového psa byli měli. Je to jeden z mnoha důkazů, které zde pro nedostatek místa nemohu uváděti, že ani Maďaři takového psa před příchodem do nížiny uherské neměli.
3. Autorka mluví o hůlkovém písmu čínském, a zde by bylo zvláště žádoucí vysvětlení, co jest tím míněno. Nejstarší čínské písmo bylo uzlové, jež bylo vystřídáno písmem čárovým, zavedeným vladařem Fo-hi. Již kolem roku 2650 před Kristem bylo zavedeno písmo znakové, které jest základem písma dosud užívaného. Zmínka o hůlkovém písmu čínském jeví se tedy úplně nesrozumitelnou.
4. O Aetiovi soudí, že vypráví méně podrobně o maďarském obléhání čínské zdi, než tibetské nápisy kamenné a čínské hůlkové písmo. Také zde by bylo nejvýše žádoucí vysvětlení, která osoba jest tu míněna. Jde-li o Aetia, státníka a vojevůdce římského, pak by ovšem nemohl vyprávěti o válečných výpravách Maďarů vůbec ničeho. Aetius žilo od 395 do 454 po Kristu a nemohl Maďary znáti, a myslím, že ani nebyl spisovatelem.
5. Podle starých kronik používali prý Hunové i Avaři velkého bílého psa k stopování nepřítele. Takovým psům vyřízli prý jazyk, aby se nemohli štěkotem prozradit nepříteli. Byť i byla zpráva tato pro zodpovězení otázky, kdo přivedl kuvasze do Uher, bezvýznamnou, jest, přece jen důležitou pro posouzení věrohodnosti pramenů autorky, uvažujeme-li, že pes bez jazyku by mohl štěkati i výtí, ale ztěžilo by mohl přijímati potravu a vodu a se řádně potiti.
6. Maďaři začali pro čuvače používatí názvu kuvasz teprve v nedávné době a tuto okolnost omlouvá autorka tím, že před tisíciletími neměli ani lidé, ani zvířata jmen. Toto vysvětlení nelze pominout, mlčením. Při příchodu do nížiny Uherské měli Maďaři již názvy pro jednotlivé druhy zvířat,. A rozeznávali buvola od skotu, kočku od psa atd. Při poměrně veliké zásobě kmenů a tvarů slovních z doby příchodu Maďarů do Uher nelze mítí za to, že by nebyli měli vlastního označení pro plemeno psa tak odlišné od psů jiných, kdyby takového psa byli vůbec měli.
7. Podle mínění autorky přivedli Hunové a Maďaři krev kuvaszů i do vysokého severu a Pyrenejí, kde se zachovala zkřížená s jinými plemeny. Je-li velmi pochybné již to, že by Hunové byli přivedli kuvasze do vysokého severu a Pyrenejí, ohledně Maďarů jest jakákoliv taková možnost úplně vyloučena. Mimo jiné též proto, že do střední Itálie (Abruzzo) a do nynějšího severního Německa nikdy nedospěli. Ostatně bílý ovčácký pes severoněmecký, pes pyrenejský i abruzzský jest tak podobný čuvači, že nelze tato plemena považovati za produkt křížení kuvasze s jinými plemeny. Běží zde spíše o totéž plemeno, jež za různých ekologických podmínek nabylo poněkud odchylných plemenných znaků. Podobný zjev spatřujeme i dnes v Uhrách a na Slovensku, kde slovenský čuvač ve vysokých

horách a maďarský kuvasz v nížině uherské vyvíjeli se tak rozdílně, že dnes představují dva navzájem bezpečně rozeznatelné typy.

8. S názorem autorky, jako by úzká hlava a štíhlá chrtovitá stavba těla byly příznakem degenerace, nelze souhlasit. Tento zjev jest patrně následek křížení kuvasze s barzojem, mimo jiné, též proto, že zvířata tohoto typu nejeví ostatních známek degenerace. Z tohoto přednesu je zřejmé, o jaké základní omyly a nesrovnalosti jde v článku hraběnky Ůchtritzové v otázce původu kuvasze.

Nejinak je tomu s informacemi o příchodu kuvasze, jak jsou předkládány světové kynologické veřejnosti ve zmíněném již slavnostním propagačním spisu o maďarských národních plemenech psů. Zde se str. str. 9 tvrdí, že kuvasz je pra-pramaďarský "druh", jehož předky přivedli s sebou Maďaři ještě ze své asiatské pravlasti, a kteří své plemenné znaky podrželi podivuhodně bez jakéhokoliv křížení. Na str. 33 se však praví:

Maďarský pes pastevecký je z nejméně známých "druhů" psa. Vznik tohoto plemene nemůže vlastně býti přesně dokázán. Pověst vypráví, že srbští pastevcí našli jednou vrh vlčích mlád'at. Předložili jim vodu a přihlíželi, jak pijí. Ta, která vodu srkala, utloukli, ale ona, která podle psiho způsobu vodu vylízala, byla odchována a k hlídání stád vycvičena. Z tohoto křížení vlků s domácími psy prý pocházejí maďarští pastýřští psi. Že jest kuvasz psem pastýřským, prohlašují Maďaři v oficiálním standardu na str. 34 a německý spisovatel Mut v K. o. K. z 31. května 1929 hned v úvodu.

Soudím, že to, co maďarská kynologie ve slavnostním vydání listu "A Kutya" a dokonce v oficiálním stanovení plemenných znaků maďarských národních plemen psů v slavnostně vybaveném spisu, opatřeném státním znakem, hlásá ve třech světových jazycích, jest vše, co má a může o původu kuvasze sdělit, nemohu si však z uvedených dat ničeho pro tento účel vybrati. Za nejlepšího německého znalce a organisátora chovu maďarských národních plemen psů nejen v Německu, ale i v Maďarsku se prohlašuje kynologický spisovatel D. W. Mut, 1. předseda Komondor-Klubu (KOK) v Gautingu u Mnichova. Tento autor píše v plemenné knize KOK z 31. května 1929 úvodem: "Nejstarší plemeno psů představují nesporně psi pastýřští, neboť" oni jsou podle nejrovnějšího bádání přímými potomky prastaré tibetské dogy. Ze všech pasteveckých psů jsou v přítomnu nejznámější maďarští, a to komondor a kuvasz" Něco podrobnějšího k tomuto tvrzení Mut neuvedl. Mně není o tomto zjištění ničeho známo. Mohu jen doporučit přirovnání tibetské ovčácké dogy a feny z chovu D. W. Muta samotného, kterou Mut prohlásil za representantku pravého pratyku kuvasze. Ani v tomto Mutově tvrzení nenalézám ničeho, co by mohlo přispěti k objasnění původu kuvasze. Ohledně jména kuvasz pokračuje Mut na tomto místě: "Slovo kuvasz je totožné se slovem kawasaz v turečtině, s kawacz v arabštině. Znamená v turečtině tolik, jako "ozbrojený bezpečnostní strážce evropských vyslanců a konsulů, kteří nosí zvláštní malebný oděv". V arabštině znamená to slovo tolik, jako "lukostřelec" a totéž v jazycích staré říše mongolské, ovlivňovaných z Tibetu. Poněvadž pak byli kuvaszi ve starém Maďarsku prokazatelně až do doby krále Matyáše I. (1458- 1490), který je na svých statcích v Sedmíhradsku pro lov na vysokou zvláště choval, jedině knížatům a magnátům předáváni, a tudíž nikdy do rukou prostého lidu se nedostali, pojmenoval lid tato krásná, čistě bílá zvířata "kawasaz", ochránce vysokého panstva. Když pak se tento pes dostal prostřednictvím různých magnátů přece jen do rukou lidu, jmenovitě pastevců, bylo jméno kawasaz přetvořeno na maďarské slovo kuvasz, ať již úmyslně nebo z nepozornosti. Každopádně má býti slovo kuvasz čestným označením tohoto bílého hladkosrstého maďarského pasteveckého psa, jelikož. byl psem nejvyššího panstva."

Mám za to, že tento výklad Mutův nevyvrací ani neoslabuje můj názor o původu a o pojmenování kuvasze.

Na doklad nesrovnalostí a rozporů nejen vzájemných mezi maďarskými a německými obhájci "pragmatického" původu kuvasze, ale i vlastních nedůsledností poukazují ještě na následující ukázky.

Tvrzení maďarské:

Křížení komondora s kuvaszem je nemyslitelné a již proto nemožné, že k tomu chybí příležitost, jelikož komondor žije s pastýřem na pusztě, kdežto kuvasz u domu ve vsi. (Oficiální standard maďar. národ. plemen psů str. 12) Barva kuvasze je čistě bílá. U starších kuvaszů je do jisté míry přípustný žlutý nádech. (Ofic. stand. maď. národ. plemen psů str. 38).

Tvrzení německé:

Více cest D. W. Muta a častější pobyt, v uherských pustách mu ukázaly, že i tam čistokrevný chov komondora a kuvasze byl zle zanedbán. Mohl zde zjistiti nejružnější typy ponejvíce kříženců komondora a kuvasze. (KOK str. 7.) U kuvasze je přípustná jak barva čistě černá, případně s bílou prsní hvězdou a něco bílého zbarvení na prstech a na konci ohonu. (KOK str. 59.)

Vlastní nedůslednost Ofic. stand. maď. národ. plemen nalézám v tom, že na str. 9 se uvádí, že pastýřskými plemeny jsou komondor, puli a pumi, kdežto kuvasz je plemenem hlídacím a strážním, ale na str. 34 se praví doslovně: "V oblasti naší tisícileté domoviny žijí čtvery pastýřští psi charakteristického druhu, a to jsou: 1. komondor, 2. kuvasz, 3. puli a 4. pumi."

Mut píše v KOK na str. 9: "Každopádně má býti slovo kuvasz čestným označením bílého hladkosrstého maďarského pastýřského psa, jelikož byl psem nejvyššího panstva." Uvedl to k podpoře svého tvrzení o původu kuvasze, ale nic mu to nevdává, aby nechal tohoto výhradně bílého psa bez jakéhokoliv vysvětlení na str. 59 KOK jednoduše zčernat, když se mu to pro německý standard kuvasze hodilo.

Je samozřejmé, že takováto proměna není v čistokrevném chovu vědecky hájitelná, že se tak státi mohlo jedině přimísením cizí krve, že pak ale jde o křížence a ne o čistokrevného kuvasze. Na tom nemůže nic změnit, kdyby se byl tento zjev snad někdy i v samém Maďarsku vyskytl. Pouhé zhlédnutí na nějakém psím černouši nemůže kynologie uznati a také zvrát (atavismus) není u tak starého a ustáleného plemene do takové míry myslitelný.

Více jsem k řešení otázky původu kuvasze z uvedených právě nepovolanějších pramenů maďarských a německých načerpati nemohl. Trvám tudíž na svém názoru, jak jsem jej na počátku spisu uvedl, že maďarský kuvasz nebyl do Maďarska přiveden Maďary, nýbrž vznikl ze slovenského čuvače. Zmíněné nejasnosti, neurčitosti a nesrovnalosti příslušné literatury maďarské a německé mne v mém přesvědčení jen utvrzují.

Chci proto ještě poukázati na některé okolnosti svědčící ve prospěch mého názoru. Jisto je, že Gotové byli již od prvých století po Kr. národem, který měl pro zušlechťování domácího zvířectva největší porozumění. Podle gotského historika Jordanesa vystěhovali se Gotové za vlády krále Beriga již v 1. století po Kr. z ostrova Skandza a založili mimo jiné při ústí Visly své sídlo Gothoskandza v oblasti Pomořan. Zajisté přivedli s sebou také svá stáda, a k jejich pasení a honění potřebné psy. Jako vynikající znalci v chovu skotu a ovcí při svých obchodních stycích jak na jih, tak na sever dovedli si zajisté vybrati a propěstiti také nejvhodnější psy pro své potřeby. A tu nelze pochybovati, že jejich volba padla na prvém místě na bílého psa polárního, až 75 cm vysokého, ze všech eskymáckých psů nejstatnějšího a nejneohroženějšího. Je používán za vůdce smeček tažných eskymáckých psů, které jedině on dovede v jejich divokosti a rvavosti zkrotiti a opanovati. Převedením na jih do nových poměrů se pes ten pochopitelně tvarově i povahově přizpůsobil. Ale přesto zůstaly základní vlastnosti, a to podoba a duševno charakteristickými zejména u pomořanského pastýřského ostroše a pomořanského bílého psa pastýřského. Jde hlavně o menší výšku, a to v témž asi poměru, jako je tomu u typu čuvače horského a nížinného. Dále přichází v úvahu rozdíl stavby ucha, a to u ostroše ještě

vzpřímeného, ale u pastýřského bílého klopeného. Jest tomu asi tak jako u německého ovčáckého, kde ráz krátkosrstý má ucho vzpřímené, ale dlouhosrstý má ucho klopené. Pomořanský bílý pes pastevecký není od nížinného čuvače téměř k rozeznání. Ovčácký pes norvěžský je ve stavbě celkově psu eskymáckému úplně podoben, má však podle Lane "All about dogs" boltce daleko větší a poněkud odchylně nasazeno. Podle věrohodného vyobrazení má boltce při kořenu nasazeny poněkud vpředu a v hrotech jako by lehce klopené. Tím se blíží poněkud typu čuvače nížinného, který má podle standardu oproti čuvači horskému boltce vpředu při kořenu poněkud více odstávající a pohyblivější. Ucho velké, klopené, dá se vysvětliti hlavně vkřížením ovčího pudla.

Je zvláštní, že tak jako na Slovensku a v Maďarsku byl tento pes i v Pomořansku blízce vyhynutí. Zde byli to MUDr. Rassow, MVDr. Lüdes a MVDr. Wieland, kteří se ujali záchrany zbytků těchto domácích původních rázů a založili pro ně r. 1936 vlastní plemennou knihu. Na světové výstavě psů ve Frankfurtu n. M. r. 1935 předvedli velmi pěknou kolekci 12 pasteveckých psů pomořanských domácího chovu. Právě zmíněné dva rázy pomořanských domácích psů, ostroš a pudl, sloužící za důkaz přechodu ze psa eskymáckého do čuvače. důkaz pěstitelského umění Gotů spatřuji také v pomořanském zakrslém ostroši, o němž soudím, že byl vypěstěn z ostroše velkého, jehož je ustáleně zakrslým tvarem trpaslíkem, standardně přípustné váhy od 1, 5 kg do 15 kg. Toto až desateronásobné rozpětí váhy tělesné do značné míry osvětluje velikostní rozdíly jednotlivých rázů tohoto plemene.

Malý trpasličí pomořanský bílý ostroš je odnoží velkého bílého pomořanského ostroše, tak jako je tomu u jiných plemen, např. bulldoga, bullteriera, chrta, pudla atd. O rychlé přizpůsobivosti a ekologické proměnlivosti čuvače velkého rázu svědčí pozorování na chovu ve stanici "Zlatá Studna". Jde o typické nesení ohonu. Typ původní křečovité kotoučové svinutí nad linii hřbetní, ale již v nejbližších generacích postupně nesení ohonu svislé. Vysvětlují to přechodem do klidnějšího způsobu života. Podle listu "Moj pies" z května 1937 zabývaly se hraběnky Zoltowska a Grocholska studii a pokusy na zbytecích původní polské ovčárky nížinné, kterou mám za totožnou s tatranským čuvačem nížinného rázu, a došly k poznání, že tento pes dlouhým strádáním v rukou starých pastevců velmi zakrněl. Podařilo se jim řádným živením i výběrem v několika generacích docílit u těchto psů většího vzrůstu a zvětšení výšky z původních 30 cm posunout až na 60 cm.

Velcí pomořanští pastevečtí psi doprovázeli stáda gótského skotu, která byla honěna na jih, hlavně do území Švýcar, již v 3. a 4. století po Kr. Tak dělo se však i později, kdy góští pěstitelé honili z Pomořan stáda ušlechtilých ovcí do oblasti Maďarska, jak je uvedeno na str. 9 oficiálního slavnostního propagačního spisu o maďarských národních plemenech psů. Při této příležitosti mohl se pomořanský pastýřský pes rozšířit nejdříve do oblasti sousedního Polska, kde je také skutečně zachován ve starém domácím plemeni psů, úplně podobném čuvači menšího typu, v tak zvané owczarce gorskie, o níž píše prof. dr. Marchlewski v listu "Moj pies" č. 12 z r. 1934. Mimo to je v Polsku chován také velký ráz čuvače-kuvasze, pro nějž bylo v listu "Moj pies" z 15. května 1937 navrhováno použití nezměněného standardu maďarský pro kuvasze platící. Na to šířil se asi pomořanský pes pastýřský do oblasti nynějšího Slovenska a bývalé Podkarpatské Rusi a odtud do oblasti nynějšího Maďarska. Podle tohoto předpokladu byl by zde pes tento asi o 5 století dříve, než sem vpadli Maďaři. O soustavném chovu čuvače-kuvasze v těchto oblastech lze podle literárních záznamů mluvit teprve asi od 2. desetiletí tohoto století. Do té doby byl chov pastýřských psů prováděn čistě laicky bez jakékoliv zvláštní odborné patrnosti. Byli vedle sebe pěstěni a navzájem kříženi čuvač, ruská ovčárka, komondor a barzoj. Až do zde již zmíněné, hlavně D. W. Mutem provedené úpravy chovu kuvasze a komodora byl v tomto ohledu úplný zmatek. Hrabě Byland Rheidt ve svém velikém díle o plemenech psů, vydaném počátkem tohoto století, označuje ještě kuvasze jako komondora. Rozlišení čuvače na ráz horský, velký a na ráz nížinný, malý, jakož i stanovení pro poslední z vlastního standardu nebylo provedeno ani Maďary ani Němci, ale teprve r. 1938 Spolkem chovatelů psů tatranských ovčáckých-čuvačů sídlem v Brně. A přece má čistokrevný chov čuvače malého rázu pro některé

účely zvláštní význam a nemůže ráz tento vždy býti nahrazen čuvačem rázu velkého. Rozdíl je patrný ze standardu.

Tak jako čuvač na Slovensku byl kuvasz i v Maďarsku blízce vyhynutí. Sama hraběnka Üchtrizová píše v listu "A Kutya" z července 1936: "Vedoucí místa Maďarska počala kuvaszi věnovati pozornost teprve, když začal chyběti. Tu se teprve započalo s hledáním krásného, starohistorického maďarského psa." O stavu kuvaszů v Maďarsku možno si utvořiti představu podle oficiální soudcovské zprávy o podzimní výstavě psů v Budapešti r. 1934, jak je uveřejněna v prosincovém čísle "A Kutya" z r. 1934. Vystaveni celkem 3 psi, z nichž 1. nedostatečné velikosti s netypickou barvou srsti, 2. podobně jako 1., ale k tomu ještě, slabší kondice, a 3. nebyl vůbec ani oceněn. Také v Německu propadal kuvasz z Maďarska dovezený zániku následkem křížení s komondorem a barzojem, takže bylo zde podle Muta téměř tolik typů jako kuvaszů. Při zakládání plemenné knihy (K. u. Z. B.) l. r. 1929 byli v Německu pouze dva k plemenitbě způsobilí kuvaszi (Mut K. o. K. str. 8).

Nutno usuzovati, že Maďaři uplatnili ve slavnostním propagačním spisu "Oficiální standard uherských národních plemen psů" vydaném vedle maďarštiny v angličtině, francouzštině a němčině své nejlepší.

Podle dějinných průkazů pronikli Gotové v 6. století po Kr. přes Maďarsko do Itálie, jižní Francie a Španělska. Tím byla také dána možnost rozšíření pomořanského ovčáckého psa do těchto oblastí a vzniku rázu abruzskeho a pyrenejskeho. Burgundům, kteří s Goty v Pomořansku sousedili, dostalo se již r. 443 přidělu bydlíšť, ve Švýcarsku v oblasti Ženevy, čímž byla dána možnost rozšíření se pomořanského pasteveckého psa i do tohoto území. V Abruzzách a Pyrenejích ustálili a udrželi se místní rázy tohoto psa. V díle hraběte Byland Rheidta nalézají se vyobrazení psů abruzskeho, shodné s kuvaszem i psem pyrenejským. Psi pyrenejské jsou velmi ceněni hlavně v Anglii a Americe. Zda a jakého rozšíření došel pomořanský pes pastýřský v Alpách, není mně známo. Brněnský list, Svoboda z 3. prosince 1927 přinesl obrázek čuvačské feny se 7 štěňaty. V připojené legendě je uvedeno, že jde o fenu dlouhosrstou uherskeho psa Tanaru, patřící švýcarskému spisovateli Hagenbachovi, která byla oceněna na 340 tisíc a každé její štěně na 34 tisíc Kč.

Pes pyrenejský byl zajisté Španěly rozšířen i do Jižní Ameriky. Zajímavé je v tom ohledu sdělení člena S. Ch. Č. pana Ericha Steinera z Palestiny. Píše mně: "V roce 1942 napsal jsem článek o čuvačích v ČSR, který byl uveřejněn v americkém kynologickém časopisu Western Kennel World v Nevadě. Redaktorka tohoto listu Mrs. Janita Savoja mně pak napsala, že pes čuvači podobný byl spatřen u potomků španělských obyvatel v horských krajinách Peru."

Podle mého názoru je krev čuvače uplatněna ve psu svatobernardském, u něhož příznivé spojení různorodých zárodečných hmot pomořanského psa ovčáckého s domácím podkladem vlivem luxuriance vyvolalo zmohtnění nad oba z rodičů.

Na Slovensku nepodařilo se mně vzbuditi žádoucí zájem o otázku čuvače, ba spíše jsem se setkal s odporem k této věci. Dokonce se i stalo, že tam působící Češi, kteří měli čuvače, odmítli připustiti tyto své psy k fenám členů S. Ch. Č. Na Podkarpatské Rusi naproti tomu projevil se zájem o povznesení chovu tohoto plemene u samého zemského úřadu, který roku 1936 povolil potřebné prostředky na zřízení první plemenné stanice pastýřských psů čuvačů při Hospodářské správě státních polonin v Rachově. Informoval o snaze pro povznesení těchto psů, přidělil spolehlivým pastýřům vybrané plemenivo a zavedl řádnou patrnost o chovu a výběru. Správcem chovu čuvačů byl navržen úředník správy státních polonin Ing. Ivan Bezjazyčný. Ten vypracoval podrobně plán pro zušlechtění zdegenerovaných chovů pasteveckých psů-čuvačů. Nejlepší výběr byl zapisován do plemenné knihy S. Ch. Č.

V Čechách a na Moravě je nyní o čuvače značný zájem. S. Ch. Č. docházejí stále dopisy, svědčící o velké oblibě tohoto plemene. Právě při psaní těchto řádků ukazuje mi člen S. Ch. Č. dopis od našeho národního umělce Mistra Václava Rabase. Vyjímám: "Dneska jsme se rozloučili s naším čuvačem. Byla to nádherná a věrná fena. Ted' v desátém roce rychle zestárla snad proto,

že neměla vůbec štěnat za svůj život - jinak každému psu závidění hodný. Vůbec nepoznala, co je to obojek a naučila se úsměv lidí oplácet, jak ji měl každý rád. Celá familie si žádá opět čuvače..."

Primář Masarykova zemského radioléčebného ústavu v Brně pan MUDr. Miloš Hrdlička píše z l. 2. 1947:

Slovutný pane profesore,

dovolte mi, abych použil této příležitosti a podal Vám stručnou zprávu o tom, jak po dvou měsících se zařadil pes do našeho domova. Především bych se Vám rád zmínil o tom, jaké důvody nás vedou k tomu chovati psa, když pro to v našich bytově stísněných poměrech není podmínek. Vskutku hlídacího psa celkem nepotřebujeme a nemám ani zvláštních choutek pěstitelských a sportovních. Jde nám se ženou hlavně o to, abychom odvykli naše děti nemístnému, zbytečnému a přímo hroznému strachu před každým psem. Je to tím, že ne zcela rozumně jsme strašili děti psem a varovali je na ulici před každým psem, takže u dětí vznikla představa, že každý pes je zvíře, jehož se nutno strachovati. I to malé štěně jim zpočátku nahánělo hrůzu svými docela nevinnými hrami. Velmi záhy si děti na psa zvykly a přilnuly k němu tak, jak jen přilne každé malé dítě k živému tvorovi. Jenom tehdy, když štěně, které je velmi temperamentní, si hraje svým způsobem psovského mláděte obdařeného velkou životností, jsou děti znepokojeny, protože nedovedou rozeznati, že to všeliké vrčení, chňapání a cenění zoubků není výrazem zloby a nevěle, nýbrž jen součástí hry. Za to pes vycítil, že jakmile se tímto způsobem baví v přítomnosti dětí, bývá obvykle vykázán ven a proto s velikou sebekázní omezuje temperamentní projevy své přítulností pouze na osoby dospělé, kdežto vůči dětem se chová klidně, bodře, s jistou dávkou blahovolné povýšenosti. Podle všech jeho projevů jsem přesvědčen, ačkoliv nemám velkých zkušeností se psy, že jde o zvíře chytré, které se snadno dá vycvičit, a ovládnout a budu velmi rád, jestli se mi podaří mým dětem přímo na tomto živém příkladě ukázati novou, jim dosud neznámou stránku ve veliké knize přírody, oddanost, věrnost a neohroženost psí duše. Není to bez významu ani pro tzv. pána přírody.

Naše děti z vděku Vám posílají své vyjádření o štěněti a ubezpečují Vás, pane profesore, že jde o jejich spontánní projev, na němž mimo pravopisnou redakci nebylo nic měněno. Račte to přijmouti jako výraz dětského vděku.

B o d r y k

Bodryk je poslušný. Má dva kamarády Puntika a Cikánku. Chodím s ním na procházku. Nekouše, ale někdy mě škrábne do nohy. Mám ho ráda. Viděli jsme velikého čuvače. Takový bude náš Bodryk.

Liduška (7 let).

Bodryk je hodný pes. Chodí po levé straně. Chodí už na zahrádku a nedělá v bytě loužičky. Skáče tatínkovi na křeslo a do postele.

Dáša Hrdličková (6 let).

Tato monografie je úvahovou studií o původu a rozšíření čuvače, kterou jsem sestavil na přání z řad členstva Spolku chovatelů psů tatranských ovčáckých čuvačů (S. Ch. Č.) za naprostého nedostatku přesvědčivých literárních pramenů z kruhů nad jiné povolaných. Velmi by mne těšilo, kdyby se dalším postupem ukázalo, že malý, nížinný rás čuvače, jehož standardní znaky byly teprve S. Ch. Č. stanoveny, je totožný s tatranským čuvašem, na kterého upozornil spisovatel Ph. Dr. Karel Čapek.

PLEMENNÉ ZNAKY

Spolek chovatelů psů tatranských ovčáckých-čuvačů v Brně určil na základě § 3, bodu 1, svých úředně schválených stanov pro zápis do své plemenné knihy následovní znaky tatranského ovčáckého psa čuvače.

A. VELKÝ HORSKÝ RÁZ

Celkový dojem: Statná postava. Souladná stavba. Kohoutková hůlková výška v dospělosti u psa 65 cm, u feny 60 cm. Váha 35 - 45 kg. Silná kostra, pevné, silné klouby, mohutné svalstvo. Při poměru délky trupu od předního bodu výčnělku ramenního k zadnímu boku výčnělku sedacího ke kohoutkové výšce asi 10:9 u psa kratší, u feny delší. Při posuzování mohutnosti dlužno podle hmotnosti vzít v úvahu podmínky vývojové.

Hlava přiměřené velikosti. Čelo je široké, čtvercovité. Při pohledu se strany je hlava v lebce mírně vyklenutá s lehkým přechodem v mírném úhlu v rovný nosní hřbet.

Čenich je žádoucí co možno tmavý až černý. U štěnat dostavuje se někdy zbarvení později.

Oko jest prostřední velikosti, tvaru příčně elipsovitého, se sklonem k vnitřnímu koutku. Duhovka jest, tmavá. Barva okraje víčka jako u čenichu.

Boltce jsou vysoko nasazené, měkké, od kořene v celé šířce lehce svislé a dosahují zaobleným hrotem do úrovně koutku štěrbiny ústní. Ve vzrušení se boltce při kořenu poněkud nadzvednou.

Pysky jsou dobře přimknuté, barvy čenichu.

Chrup velmi silný a dobře vyvinutý s řezáky hořejšími nůžkovitě přečnívajícími.

Krk je velmi silný, prostý laloku, k ose trupu zcela mírně vzestupně nasazený.

Prsa jsou přiměřeně široká a hluboká, žebro je mírně klenuté.

Hřbet je rovný, přiměřeně široký, dobře svalnatý.

Bedro je silné, široké.

Kříž nevystupuje ve vazbě s bedrem při přechodu v dlouhou, mírně sklonitou hýžd' z horní linie trupu.

Břich je štíhlý.

Ocas je v souladu s horní linií hýždě nasazený, v klidu svislý a jen v dolní třetině mírně zdvižený a dosahuje narovnan pod patní výčnělek asi do poloviny nadprstí. Ve vzrušení jest, ocas nesen vzhůru, nebo křečovitě nad hýžd' svinut.

Běhy přední jsou v pleci strmé, v předloktí a nadprstí zřepu i boku kolmé. Běhy zadní jsou v patách navzájem úměrně k sedacím výčnělkům vzdálené s nadprstní osou z boku i zezadu kolmou.

Tlapky jsou přiměřeně velké, v prstech dobře klenuté a uzavřené s patkami pevnými, tuhými. Drápy jsou silné, tupé. Paspárky mají být odstraněny co nejdříve, v době sání.

Srst je na hlavě krátká, přiléhající, na slechách delší, na krku a trupu v létě asi 5 cm dlouhá, v zimě delší, vybavená hojným podrostem. Jest rovná nebo lehce vlnitá, střechovitě kryjící, jiný tvar srsti jest hodnotiti podle stupně úchylnosti jako méně žádoucí. Barva srsti je po celém těle bílá, nejvýše jen na uších s odstínem do žluta. Světležluté skvrny na trupu jsou přípustné, ale nejsou žádoucí.

Ohon je v celé délce chvostnatý. U starších zvířat tvoří srst límec a vzadu na nohách praporec. Průrůst srsti na patkách v mezprstí je příznačný. Pohyb je správný, přiměřeně čilý a pružný, též ve vodě velmi obratný a vytrvalý.

Povaha je mírná, klidná. Vnímání je bystré a reakce rychlá, účelná. Oduševnělost projevuje se dobrou chápavostí a tím snadnou učenlivostí a ovladatelností. Vůči lidem domácím a známým

jest přichylný, vůči cizím opatrný nebo i nedůvěřivý a hlavně v noci vůči podezřelým osobám ostražitý, neohrožený, neúplatný a případně velmi povážlivý neb i nebezpečný.

B. MALÝ NÍŽINNÝ RÁZ

Celkový dojem: Postava je menší, štíhlejší, kohoutkové výšky hůlkové 40 - 50 cm.

Váha 20 - 25 kg. Kostra jemnější, sušší, ale pevná . Klouby suché, pevné.

Hlava je v části lebeční a obličejové užší, delší.

Oko poměrně větší.

Bolte jsou vpředu při kořenu poněkud více odstávající a pohyblivější.

Krk je delší, štíhlejší.

Trup je mělčí, štíhlejší.

Plec je šikmější.

Úhlování kloubů pružnější.

Barvitost kůže a srsti na standardně přípustných místech poměrně k velikosti těla je pravidelně soustředěnější. Proporce na zadní straně nohou jsou poměrně menší.

Pohyb je lehčí, pružnější, obratnější.

Povaha je čilejší, bystřejší.

N Á V R H H O D N O C E N Í P O D L E B O D Ů

Výška kohoutková	hůlková			10 bodů
Soulad stavby těla				10 bodů

<u>Hlava</u>	30 bodů	oko	6 bodů	30 bodů
		ucho	5 bodů	
		čenich	6 bodů	
		huba	6 bodů	
		chrup	<u>7 bodů</u>	
<u>Krk</u>	9 bodů	v nasazení hlavy	3 body	9 bodů
		tvar	3 body	
		tvar v nasazení trupu	<u>3 body</u>	
<u>Trup</u>	34 bodů	hřbet	7 bodů	34 body
		předprsí	5 bodů	
		žebro	5 bodů	
		plec	5 bodů	
		břich	7 bodů	
		hýžd'	<u>5 bodů</u>	
<u>Ohon</u>	7 bodů	nasazení	2 body	7 bodů
		délka	3 body	
		tvar	<u>2 body</u>	

<u>Postoj</u>	30 bodů	výška nohy - hloubka hrudi	5 bodů	
		kostra	10 bodů	
		osy nohou	5 bodů	
		úhly kloubů	5 bodů	
		tlapky	<u>5 bodů</u>	30 bodů
<u>Pohyb</u>	10 bodů			10 bodů
<u>Srst</u>	20 bodů	tvár	10 bodů	
		barva	<u>10 bodů</u>	20 bodů
<u>Kůže</u>	10 bodů	tloušťka	2 body	
		pružnost	2 bodů	
		barva	<u>6 bodů</u>	10 bodů
<u>Stav výživy</u>	5 bodů			5 bodů
<u>Duševno</u>	25 bodů	vnímavost	5 bodů	
		odvetnost	5 bodů	
		podnětnost	5 bodů	
		ovladatelnost	10 bodů	25 bodů
				<u>200 bodů</u>

ATAVISMUS A DEGENERACE

Zařazuji i tuto stranu za standardy a před plemenitbu a vývoj z toho důvodu, že může přispěti k osvětlení některých názorů o původu a vlastnostech čuvače. Atavismus, zvrát, znamená vyskytnutí se vlastnosti utajených po více nebo po mnoho pokolení. Degenerace, zvrhlost spočívá v dědičně a pravidelně škodlivé úchylce od standardu.

Podle mého názoru vznikl čuvač a všechny s ním příbuzné rázy téhož plemene z pomořanského psa pastýřského, ale byla mu též přimísena krev pomořanského ostroše i ovčího pudla a mimo to i komondora, ruské ovčárky a barsoje. Pokud se tato přimísená krev projevuje rušivě na standardní požadavky, musí být výběrem odpěstěna a nositelé takových znaků musí být z čistokrevného chovu vylučováni. Naproti tomu není námitek proti vzájemnému křížení pomořanského psa pastýřského s čuvačem, polskou ovczarkou, kuvaszem a psem abruzským a pyrenejským, i když snad to vybočuje ze standardního požadavku co do velikosti, ale když není porušen soulad stavby a nejde při tom hrubší porušení společných požadavků standardních. Jmenované rázy jsou, jako čistokrevně vedené, vesměs poměrně mladého data, asi 20 roků, málo propěstěny a vznikly z valné části pokrevní plemenitbou. Míněné křížení rázů tak příbuzných může proto být považováno za osvěžení krve a může při vhodném výběru vlivem luxuriance, zbujení, působili i způsobem zušlechtujícím.

Uvádím nejběžnější příznaky různorodého vkřížení. Po pomořanském ostroši nápadně napjatý postoj, hlava v čele široká, k obličejí v krátkém, ostrém klínu se zužující, ocas i bez vzrušení křečovitě svinutě nad hřbetní linii nesený. Po pomořanském pudlu, komondoru a barzoi nestandardní srst. Po barzoi vedle toho užší delší hlava s boltci silně nadzdvíženými a kratší srpovitě svislý ohon. Vliv komondora a ovczarky ruské projevuje se na standardně odchýlném uspořádání srsti. Paspáry dlužno považovati za atavistický zjev prastarého data. Pokud se týče vlastností povahy, jsou pravidelně stará plemena pastýřská poměrně klidná, mírná, opatrná,

jakoby uvážlivá. V tomto ohledu činí odchylku přimísená krev barzoje jako psa loveckého, štvanicovitého. A tu možno usuzovati z projevu pro krev barzoje mluvících zevnějškových znaků i na vlastnosti povahy.

Výstavní soudce, správce chovu a vedoucí plemenné knihy mají zajímavý a vděčný úkol udělovati chovatelům v uvedeném smyslu žádoucí rady a pokyny.

PLEMENITBA

Podle mého uveřejnění v listu Pes

K plemenění má býti zásadně používáno plemeniva co nejlepšího, a to pokud se týče čistokrevnosti a znaků standardem požadovaných jedinců dostatečně vyspělého, ne příliš starého, ne blízké příbuzného, dědičných vad prostého, a to tělesných i duševních, zdravého, nalézajícího se v dobrém stavu výživy, v dobré kondici a v době správné říje.

Čistokrevnost se dá zjistit, nahlédnutím do plemenné knihy aneb rodokmenu, jako řádně ověřeného výpisu z plemenné knihy. Pokud se týče posledního, je i tu zapotřebí opatrnosti před zneužitím.

Standardní požadavky připouštějí úchytky podružnějšího rázu.

Za dostatečně vyspělé považují se pes ve dvou a fena v půldruhém roce. Úchytky jsou přípustny jen ve zvláštních případech. Stejně tak je tomu ohledně stáří stanoveného zásadně u feny do 6, u psa do 7 let. Výjimky jsou přípustné v dohodě se správou plemenné knihy.

Příbuzenství krve zjišťuje se tak jako čistokrevnost zásadně se žádají aspoň 2 volné generace, prosté stejné krve, a to nejbližší. Výjimky jsou přípustny v dohodě se správou plemenné knihy.

Za dědičné vady tělesné platí hlavně úchytky od standardu ve stavbě těla, kudrnatá srst na celém těle nebo jednotlivých částech, příliš jemná neb příliš hrubá kostra, špatný chrup, nedostatečná zbarvení kůže hlavně na víčkách a čenichu. Dále nesprávný pohyb. Z duševních vlastností hlavně nervosita, bojácnost, nedostatek inteligence a zlá povaha.

Stav výživy je žádoucí dobrý, chybou je hubenost neb přetučňelost. Za dobrou kondici platí zdraví tělesné i duševní a hlavně čilost pohybu, chápání a odvety.

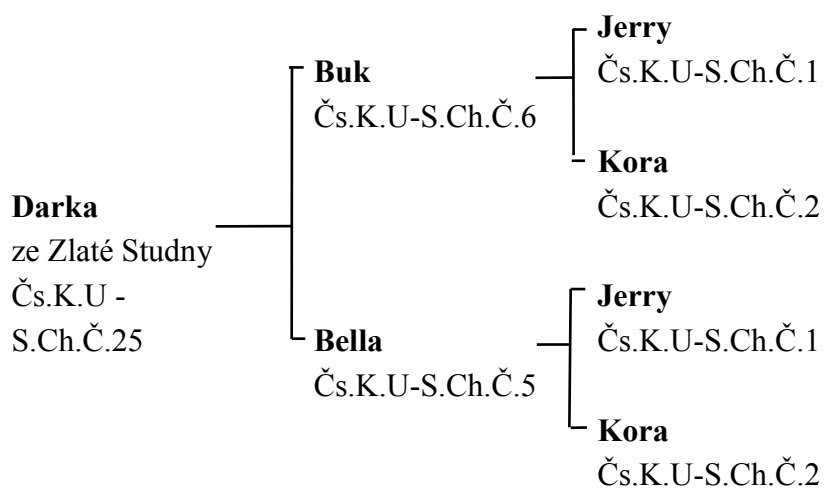
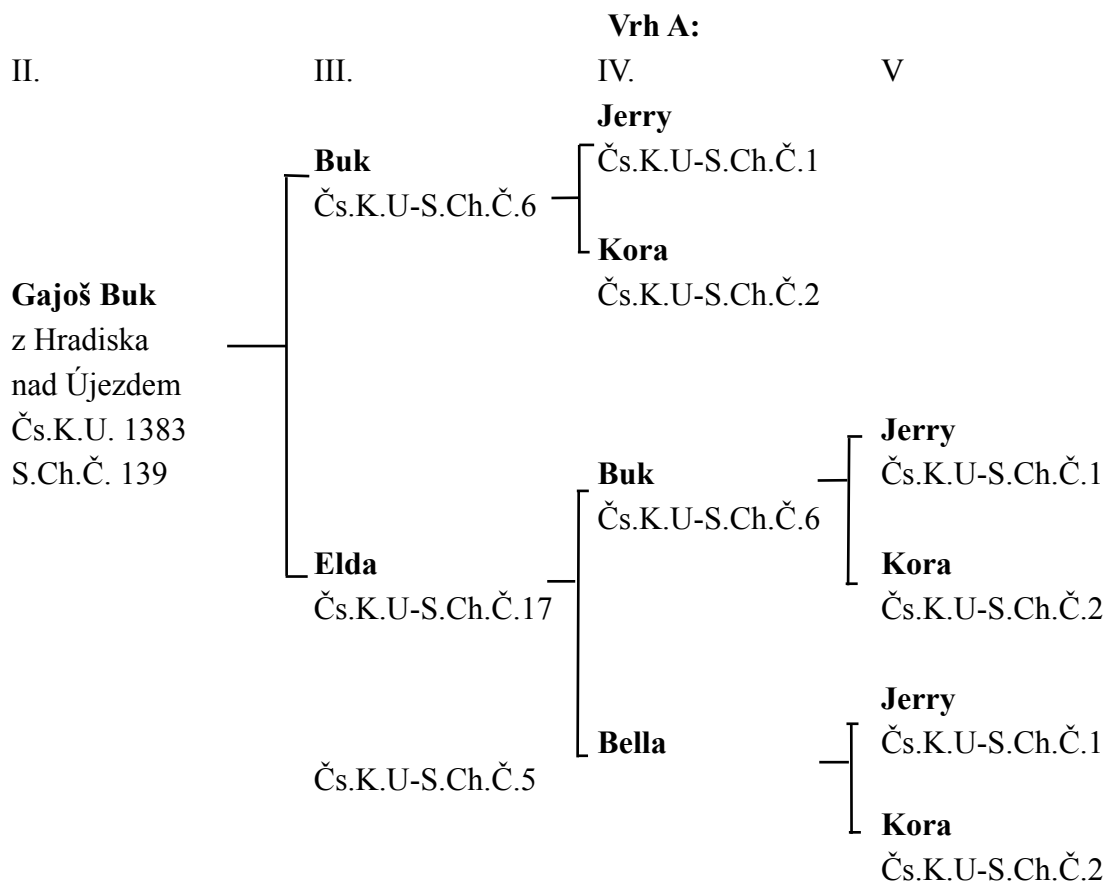
Za nejvhodnější dobu k připuštění feny platí pravidelně 11. den od počátku říje. Pes má býti v době připuštění pohlavně čilý, ne unavený neb dokonce pohlavně vyčerpaný, at' již přílišným připouštěním neb pohlavní ochablostí následkem přetučnění. Ponechání připouštěné dvojice pohromadě déle, než je potřeba k dokonalému spojení, se nedoporučuje, jelikož jinak dochází k opětovnému krytí, které zbytečně vysiluje.

Při zakládání chovu našeho čuvače v chovné stanici "Zlatá Studna" ve Skalici nad Svitavou bylo nutno za účelem průkazu čistokrevnosti a zdravotní, plemenné i užitkové zdatnosti čuvače namnoze upustiti od zachování právě uvedených zásad. Jednalo se vlastně o pokus ve větším měřítku, hlavně pokud se týče do té doby přímo strašidelně obávané pokrevní plemenitby. K původně zamýšlenému pokusu byly zde použity oba rázy čuvače, horský a nížinný malý, a to oba čistokrevní i ve vzájemném křížení. Výsledek byl sledován pokud možno co nejpečlivěji a nebyl zjištěn ani jediný případ nějakých škodlivých následků, a to ani v ohledu zdravotním i duševním, ani v ohledu plodnosti.

Jako ukázkou uvádím podle mého uveřejnění v listu Pes po jednom dokladu z každého rázu:

A. Po matce "Darka ze Zlaté Studny", horského velkého rázu, 7 štěňat plemenná kniha ČKU.S. Ch. Č. č. 334-340. Nemají ve čtvrté generaci žádnou jinou krev, než po praotci a pramatce. K tomu ještě jedna z pramatek má tutéž krev ještě o jednu generaci dále. Mají tudíž tato štěňata na místo 14 resp. 16 různých předků ze IV. resp. V. generace krev pouze dvou předků. Štěňata narodila se 1. 2. 1940 po normálně dlouhé březosti matky za zvláště kruté zimy,

při čemž se odbyl jak porod, tak celý vývoj štěňat venku v dřevěné boudě. Přes poměrně slabou výživu matky vážila štěňata 6. dne po narození dohromady 5,12 kg, 25. dne 11,5 kg, 50. dne 31,30 kg a 65. dne 38,5 kg. Zevnějšek vyhovoval standardním požadavkům plně a všecka štěňata byla velmi čilá a bystrá .

Předkové:

I v o	Gajoš	ze Zlaté Studny	Čs. K. U.3585 S. Ch. Č.334
I d a	Gajašova	ze Zlaté Studny	Čs. K. U.3585 S. Ch. Č.335
I l k a	Gajošova	ze Zlaté Studny	Čs. K. U.3585 S. Ch. Č.336
I r a	Gajošova	ze Zlaté Studny	Čs. K. U.3585 S. Ch. Č.337

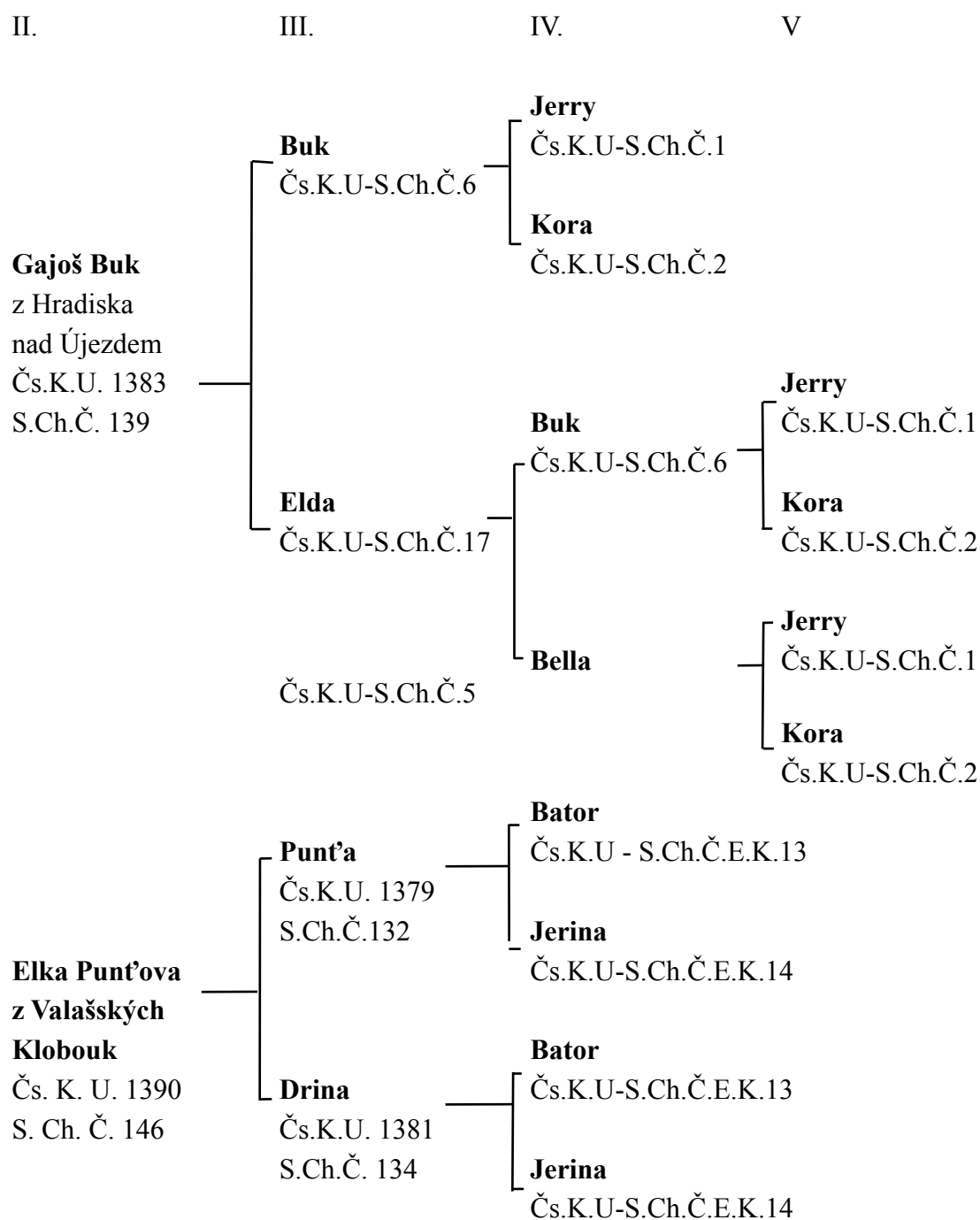
I s a	Gajošova	ze Zlaté Studny	Čs. K. U.3585 S. Ch. Č.338
I n k a	Gajošova	ze Zlaté Studny	Čs. K. U.3585 S. Ch. Č.339
I r n a	Gajošova	ze Zlaté Studny	Čs. K. U.3585 S. Ch. Č.340

B. Po matce "Elka Punt'ova z Valašských Klobouk" nížinného, malého rázu, plemenná kniha ČKU.-S. Ch.Č 146, narodilo se 23. 6. 1939 6 štěňat, která byla zapsána do plemenné knihy ČKU.-S. Ch. Č pod č. 287 ÷ 292. Poměr krve předků těchto štěňat do IV. resp. V. generace po otci je týž jako u A. Tato fena je poměrně slabá. a byla až do porodu třemi velkými psy značně utiskována. Také štěňata byla při narození slabšího vývoje. Byl jsem proto žádostiv, jaký byl jejich další vývoj až do dospělosti blíže jednoho roku. Na učiněný v té příčině dotaz došly následující odpovědi:

1. Pan MUDr. J. Renč z Loučimi u Nymburka píše 29. 4., že jeho štěně, plem. kn. 287 je velmi bystré a slibuje býti dobrým hlídačem. Dosáhlo výšky 60 cm.
2. Pan Jos. Mejstřík ml., Praha I., Rybná 8, píše 26. 4., že štěně plem. kn. č. 288 se vyvinulo v statného, krásného a velmi chytrého psa.
3. Pan notář Karel Konečný z Hrotovic píše 21. 9. 1940, že se štěně plem. kn. č. 289 vyvinulo ve statného, ušlechtilého psa velmi dobrých vlastností, slibného hlídače. Výška 65, délka 71 cm, váha 29,5 kg.
4. Pan MUC. Jiří Heller z Kosovy Hory u Sedlčan píše 30. 5., že ze štěně plem. kn. č. 290 je krásný pes, který vzbuzuje zájem všeho, kdož jej uviděl. V dalším dopise z 9. 10. obdivuje neobyčejnou obratnost psa poměrně mohutného. Na povel pána dovede lapiti obletující vosu neb jiný poletující hmyz. (Připojil obrázek.)
5. O štěněti pl. kn. č. 291 odprodaného do Kostelce nad Orlicí, nebylo lze docílití vůbec žádné zprávy. Jde asi o přesídlení majitele.
6. Pan četn. strážm. Ant. Korecký z Petrovic u Sušice píše 29. 9., že štěněte pl. kn. č. 292 se vyvinulo k jeho úplné spokojenosti v psa věrného, statného, nebojácného a ostražitého, slibujícího dobrý úspěch při výcviku.

Elka Punt'ova z Valašských Klobouk, nížinného, malého rázu, ČKU. S. Ch. Č. č. 148, připuštěná 1. 2. 1941 Gajošem Bukem z Hradiska nad Újezdem ČKU. S. Ch. Č. č. 139 (vítěz Moravy 1940, z čisté krve horského velkého rázu), vrhla 4. dubna 1941 osm zdravých štěňat, a to 3 psíky a 5 fenek. Ač byla kojná fena po ruce, bylo Elce pokusmo ponecháno všech 8 štěňat ke kojení. Běželo o vyzkoušení dalšího, předpokladatelně oslabujícího vlivu při provádění pokrevní plemenitby. Přesto, že byla Elka v kondici dosti slabé a také výživa jak matky, tak i štěňat, byla poměrně málo vydatná, odkojila sama všech 8 štěňat po plných 7 týdnů. Zdravotní stav jak feny, tak štěňat byl po celou dobu pokusu pečlivě sledován, aby pokus mohl býti při pozorování jakéhokoliv škodlivého vlivu přerušeno, a aby mohlo býti další potřebná učiněno. Po celou dobu 7 týdnů nevyskytla se nejmenší závada. Váha štěňat 26. 5. před jejich odstavením obnášela u psíků 4250, 3990 a 3950 a fenek 4850, 4520, 4000, 3920 a 3550 gramů. Elka sama vážila 22 kg. Elka jako kojící matka v noci jako obvykle hlídala spolehlivě a při tom ještě chytala potkany. Svůj dospívající dorost uváděla do hlídací služby, ten si však více hleděl vzájemných útoků a potyček a cvičil se pilně ve štekotu. Zdá se, že bude pro své životní poslání náležitě, vybaven jak co do zdraví, tak co do nálady a výcviku.

I b r o Gajoš	ze Zlaté Studny	Čs. K. U. 4561, S. Ch. č. 386
I d o r Gajoš	ze Zlaté Studny	Čs. K. U. 4562, S. Ch. č. 387
I g o r Gajoš	ze Zlaté Studny	Čs. K. U. 4563, S. Ch. č. 388
I d a Gajošova	ze Zlaté Studny	Čs. K. U. 4564, S. Ch. č. 389
I g r o Gajošova	ze Zlaté Studny	Čs. K. U. 4565, S. Ch. č. 390
I l s a Gajošova	ze Zlaté Studny	Čs. K. U. 4566, S. Ch. č. 391
I n k a Gajošova	ze Zlaté Studny	Čs. K. U. 4567, S. Ch. č. 392
I r ě a Gajošova	ze Zlaté Studny	Čs. K. U. 4568, S. Ch. č. 393

Vrh B:

Za celou dobu této pokrevní a vkrevní plemenitby nebyl hlášen ani v jediném případě nějaký škodlivý následek.

O VÝVOJI ŠTĚŇAT ČUVAČE

Podle mého uveřejněním v listu Pes.

Obdobím, které má pro množení a rozvoj stavu našich čuvačů obzvláštní význam, je jaro, a to rané, kdy dochází k největší části vrhů. Vrhů jarní mají výhodu tím, že mláďata mohou prožít svůj vývoj v okolnostech zvláště příznivých. Mladé organismy potřebují dostatek mírně hřejících jarních paprsků a hojnost svěžího, čistého vzduchu, vydechovaného probouzející se vegetací. Tyto okolnosti uplatní se na mláděti v této příznivé době již za vývoje v těle mateřském i pak v době sání. Je všeobecně známo a uznáváno, že štěňata z vrhů jarních jsou nezdárnější. Proto také mají štěňata z těchto poměrů největší důležitost pro zušlechťování plemene. A právě čuvač, mající vlastnosti zvířat polárních, jak svou celou tělesnou konstitucí, tak hlavními vlastnostmi srsti krycí a zejména podsady, snáší pak hravě pronikavé vlivy počasí zimního, je schopno ležeti na sněhu a brodit se v ledové vodě bez jakékoliv úhony. Je proto nutno poskytnouti čuvačským štěňatům od nejtěplejšího mládí dostatek příležitosti k otužení a bránití všemu, co je může činiti choulostivými.

Obdivuhodná otužilost je velikou předností tohoto plemene. Nelze arciť opominouti, že pro žádoucňě pokračující vývoj štěňate mají hlavní důležitost poměry výživy. Již v těle mateřském má se dostat mláďatům dostatek pro stavbu těla potřebných látek, a to bílkovin, uhlohydrátů, tuků, látek nerostných i vitamínů ve správném vzájemném poměru v krmivech co možno lehce stravitelných. Pokud se týče stanovení množství potřebných živin, spočívá hlavní potíže v okolnosti, že nelze tak snadno běžně zjistiti počet plodů v těle mateřském v poměru k váze matky. Často se vyskytuje nadměrný počet plodů, z nichž pak jen část připadá v úvahu pro odstav. Po porodu lze podle počtu ke kojení ponechaných štěňat, pravidelně nejvýše 6, a jejich váhy již blíže usouditi na potřebu množství živin a krmiva tyto obsahujícího. Nedostatek mateřského mléka projevuje se na štěňatech neklidem a stálým hledáním struků i vzájemnými potyčkami štěňat při sání. Poměry tyto projevují se jednak na sajících štěňatech neuspokojujícím vývojem a jednak na kojící feně přílišným hubnutím. Podle toho je zapotřebí zlepšiti krmnou dávku postupně až do stavu, kdy štěňata se napijí do sytosti, načež klidně odpočívající a i matku ponechávají v žádoucím klidu. Není-li možno zlepšením výživy feny tohoto stavu dosíci, pak jde buď o nějakou poruchu v tvorbě mléka matky, nebo o chorobu štěňat a podle toho nutno další potřebné zaříditi. Mnohdy již po týdnu začínají štěňata sháněti vedle mléka mateřského ještě potravu další. A tu je nejlépe podávati mléko ovčí, kravské nebo kozí, je-li bezvadné, ve stavu přirozeném, pokud možno právě nadojené, ještě za tepla; je-li však nějak závadné neb podezřelé, pak raději dobře svařené, v obou případech s kousky staré housky, do níž se mléko vsákne. Doporučuje se lehké pocukrování.

Pokud se týče stanovení potřebného množství potravin a v něm obsažených živin, je nutno bráti v úvahu žádoucí přírůstek živé váhy štěňat a tomu odpovídající potřebu živin.

Podle provedeného pokusu na zootechnickém ústavu vysoké školy veterinární v Brně obnášela váha vrhu (10 štěňat) německé ovčácké feny, 35 kg těžké, hned po narození celkem 5416 gramů. Denní přírůstek každého ze všech pokusmo ponechaných 10 štěňat obnášel průměrně v prvých pěti dnech 105 a v dalších pěti dnech, 129 gramů. Při počtu 6 štěňat jde o průměrný celkový přírůstek živé váhy štěňat v prvých pěti dnech asi 800 gramů. Při složení mateřského mléka feny, v němž jest podle Klimmera 79% vody a 21% sušiny, z čehož 7¹/₂ % bílkovin, 9¹/₂ % tuku, 3% cukru, 1% soli, je na denní přírůstek váhy štěňat zapotřebí asi pětinasobného množství váhy mateřského mléka. Je-li v prvých 10 dnech nutno nahradit mléko

mateřské mlékem kravským, kozím neb ovčím, nutno čítati s potřebou dávky mléka poměrně větší, a to v poměru k obsahu živin, hlavně bílkoviny a sušiny. Mléko ovčí s obsahem sušiny 16¹/₂% a bílkoviny 5,15% je vhodnější než kozí s obsahem 13,12% sušiny a 3,76% bílkovin a kravské s obsahem 12,73% sušiny a 3,39% bílkovin. Při podávání mléka náhražkového dodává se se sušinou, resp. bílkovinou poměrně mnohem větší množství vody, než je přirozeno, což má za následek přílišné naplnění zažívací roury a tím roztažení břicha. Z toho důvodu jest nutno v mléce náhražkovém nedostávající se sušinu a bílkovinu doplňovati v právě uvedeném poměru vejcem, přípravky moučnými (suchary neb suchými houskami).

Něco dobrých sucharů má se štěňatům dávat za sucha již v pokročilejší době sání, tedy asi od 4 týdnů sání. Chroupání chutných sucharů příznivý vliv na vývoj chrupu a žláz pro trávení důležitých, hlavně slinných a tvorbu pevné kostry, čímž se předchází tak obávané křivici. Dobré suchary možno si poměrně levně připravit i v domácnosti. Arcit' je k tomu zapotřebí trochu zkušenosti, kterou lze získati nenáhlým pokusem podle krmiv, po ruce jsoucích. Základem má býti krmná mouka a ovesná drť, což se zadělá sbíraným mlékem a přidavkem krmného cukru, škvarků, rybí moučky, nečištěného rybího tuku, tvarohu, cibule, česneku, mrkve, špenátu, kopřiv, případně mladého jetele a mleté křídý nebo pícného vápna. Do zadělaného těsta přidá se kvasnic za účelem zkvašení, načež se těsto v plackách, nejvýše 1 cm tlustých, suší na kamnech neb jiném odpadkovém teple. Dobře usušené suchary musí býti chovány v suchu, aby se nekazily.

Takto připravené suchary jsou výhodným krmivem i pro štěňata po odstavu v dalším jejich vývoji. Krmná hodnota sucharů záleží arcit' na jejich složení. Potřeba krmiva a v něm obsažených živin po odstavu je určena uspokojujícím denním přírůstkem u psa velkého rázu průměrně asi 100 až 125 gramů, jinak úměrně méně až do ukončení vývoje. - Strava má v tomto období zůstávati z látek původu živočišného i rostlinného ve správném poměru. Z počátku má převládati strava živočišná, hlavně mléko a odpadky mléčné i masné. Maso hodí se nejlépe koňské. Může i poněkud zapáchat, ale nemá býti staré. Podávati se má z počátku škrabané a postupně v menších i větších kusech vařené, ale i částečně za syrova. - Zejména se doporučuje dávat dvakrát týdně kousek syrových jater. Kosti měkké dávají se vařené, tvrdé dobře drcené. Rostlinná strava má pozůstávati z brambor s moukou, drceným ovsem, luštěninami, rýží s přidavkem zeleniny, jako špenátu, kopřiv a mladého jetele, vše ve stavu vařeném, mírně osolené. Na místě soli možno přidávati něco dobré rybí moučky. Kuchyňské odpadky a zbytky domácí stravy hodí se ke zkrmování, nejsou-li překořeněné, v kterém případě mohou snadno způsobiti kataralická onemocnění ústrojí zažívacích. Proto doporučuje se takovéto odpadky mísiti s neslanými vařenými brambory v poměru, jak toho přesolení a přílišné kořenění vyžaduje.

Poměry výživy a vývoje dorostu plemenného mají pro postup zušlechťovací takovou důležitost, že by se doporučovalo, aby si chovatelé své zkušenosti vzájemně sdělovali ve stálé stati odborného listu pro tento účel vyhrazené.

Musí nám záležeti na tom, abychom plemeno psů, které prohlašujeme za své národní, vyšlechtili co nejvíce.

ČUVAČ A KRANIOLOGIE

Ze směrodatného místa bylo vysloveno mínění, že tato monografie by měla býti v zájmu vědeckosti doplněna studiem a průkazy kraniometrickými - leboměřickými.

Podle mého názoru není tento požadavek v daném případě odůvodněný a splnitelně ze žádné z obou na věci zúčastněných stran. Jde o plemeno a vlastně jen o plemenný ráz, organizačně a standardně vyhraněný, jak zde je opětovně na to poukázáno, teprve asi od tří desetiletí, ale úvahové otázky se týkají poměrů, starých sta a tisíciletí.

Leboměřičství nebyla podle samého Matiegky ještě ani počátkem tohoto století na té výši, aby samo o sobě mohlo býti považováno za bezpečný prostředek ke stanovení rozdílu plemen lidských, jichž je oproti psu počet poměrně nepatrný. Z ukázek leboměřičství u psa, jak jsou uvedeny v učebnici anatomie psa od Ellenbergera Bauma z r. 1891, je patrné, že ani indexy - rozdíly poměrů jednotlivých měr nemohou býti považovány za spolehlivé.

Největší počet takto měřených lebek, a to tři, pochází od pudla. Indexy takto získané z poměru délky hlavy k šířce hlavy: 10,1:6,1; 8,6:5,85 a 8,7:5,6 cm, a to 60,4, 68,0 a 64,0 ukazují značné rozdíly v témže plemeni, a to již v mírách základních, takže nelze z nich odvozovati úsudek o plemenné příslušnosti. Přichází zde v úvahu značná proměnlivost tvaru lebky v rámci téhož plemene vlivem životních podmínek tak, jak se u nás ukázalo na př. u dobrmanského pinče během pouhých několika let a jak o tom pojednává i u jiných plemen W. Hinz v Berliner Tierärztliche Wochenschrift z r. 1819 v článku: O anomáliích útvarů lebky u ušlechtilých plemen psů vlivem vývoje chovu. Vedle toho není po ruce záznamů literárních, které by mohly sloužiti za základ plemen psů podle zásad pro leboměřičství moderní zootechniky a kynologie. Není tomu dávno, co vědátoři, vysokoškolští profesori, jako Ellenberger Baum ve svých učebnicích anatomie ještě označují některá plemena psů podle způsobu jejich upotřebení, jako hlídací, ovčácký, řeznický a pod.

Je to právě čuvač (kuvasz), jehož plemenná vyhraněnost je stanovena teprve asi od tří desetiletí. Hrabě Bylandt Rheit ve svém velkém díle "plemena psů" z počátku tohoto století ztotožňuje ještě kuvasze s komondorem. Prof. MVDr. Hanslian ve svém spisu "Dějiny vývoje užitkových zvířat domácích" z roku 1925 pojednává o původu různých plemen psů, mezi jinými i komondora od severských vlků, aniž by se vůbec zmiňovat o kuvaszi (čuvači). Jest přece v moderní kynologii uznáván komondor za pouhého křížence, vzniklého z kuvasze a ruské ovčárky. Z toho lze souditi, že u prof. Hansliana jde o záměnu komondora s čuvačem, jak se táž v té době i u jiných vědátorů přiházela. V každém případě však stanovisko prof. Hansliana podpoří správnost mého názoru, že čuvač původí od severského psa.

SOUHRNNÝ PŘEHLED O PŮVODU KUVASZE - ČUVAČE VE SVĚTLE TÉTO MONOGRAFIE

Určeno pro případný překlad do některého jazyka světového, kterého použili Maďaři ve svých zde zmíněných dvou slavnostních publikacích k informaci širší veřejnosti.

Roku 1934 počal jsem v rozhlasu i v tisku pod heslem "Hajme svoji kulturu i v kynologii" projevovati své názory o původu kuvasze. Hledal jsem skutečnost a pravdu.

Nato se ozvalo z Maďarska silné hnutí kynologické. Maďarský kynologický spolek vydal v slavnostní úpravě v národních barvách pod státním znakem spis o oficiálních plemenných znacích maďarských národních plemen psů. Spis obsahuje četná vyobrazení a jest psán v jazycích maďarském, francouzském, anglickém a německém. Jest určen pro celou světovou kynologickou veřejnost. Podobně vybaven a vypraven je list "A Kutya" z června 1936. Obsahuje zvláštní pojednání o kuvaszi od hraběnky Üchtritzové s tendencí hájiti kuvasze jako psa pramad'arského, jehož předky si přivedli Maďaři do Uher ze své asijské pravlasti. Aniž by k tomu uváděla přesvědčivá data, hájí hraběnka Üchtritzová toto nepodložené tvrzení usilovně.

Můj názor však je, že kuvasz nebyl do Uher přiveden Maďary z jejich asijských sídlišť, nýbrž Goty z Pomořan, a to nejméně již před půl tisíciletím, než tam přišli Maďaři. Gotové, sídlivší původně v jižním cípu poloostrova skandinávského, přestěhovali se do východních Pomořan. Odtud jako své doby nejlepší chovatelé hospodářských zvířat a zároveň nejlepší obchodníci honili stáda gotského skotu a později ušlechtilých ovcí na jih Evropy, a to již od 3. století po

Kristu. Při tom používali arcit' psů, které si dovedli vypěstili. Při svých obchodních stycích se severem poznali záhy nejlepšího eskymáckého bílého psa, který dovede zpanovati i nejdivočejší smečku jemu svěřených tažných psů. Svým uměním dovedli z něho brzy vypěstiti pomořanského ostroše (špic), a to velkého a trpasličího. Křížením velkého pomořanského ostroše s domácím ovčím pudlem docílili nejlepšího pomořanského pastýřského psa, který se svými tělesnými i duševními vlastnostmi podobá, ba v mnohém ohledu rovná čuvači nížinného rázu. Tento pes došel pak největšího rozšíření jak doma v Pomořansku, tak i v zemích, do nichž přicházeli Gotové, hlavně Polska, Slovenska, Podkarpatska, Maďarska, Itálie a Francie. Všady se tento pes přizpůsobil podmínkám a vyvinul se v horách statněji a v nížinách skromněji. Pak také namnoze vyhynul anebo splynul s jinými plemeny. Tak se dá souditi, že jeho krev je obsažena i ve psu svatobernardském.

Pokud se týče kuvasze na Slovensku a v Maďarsku, byl zde udržován čistokrevně, ale i ve všemožném zkřížení hlavně s ruskou ovčáčkou jako komondor, s barzojem a i jinými plemeny. Tak bylo tomu ještě v prvých desetiletích tohoto století, kdy ještě i v samých odborných kruzích byly pojmy kuvasz a komondor úplně nejasné. O čistokrevném chovu kuvasze v Maďarsku podle oficiálně vydaného standardu lze jednat teprve od r. 1935, a to pouze o rázu horském. Nížinný ráz nebyl vůbec organizačně veden v patrnosti. Tak stalo se teprve působením Spolku chovatelů psů tatranských ovčáckých-čuvačů. Spolek je členem Československého kynologického svazu a vede svoji plemennou knihu pro oba rázy čuvače podle vlastních standardů, stanovených po předchozím prozkoumání čistokrevnosti pomocí pokrevní plemenitby až do 4. pokolení.

Díky Spolku chovatelů psů tatranských ovčáckých-čuvačů můžeme tvrdit, že máme v čuvači své prvé národní plemeno neloveckého psa.

Dobrý hlídací a pastýřský pes je v mnohém ohledu nepostradatelnou pomůckou v provozu zemědělském. A právě nyní, kdy se chystáme v rámci dvouletého vládního budovatelského programu zříditi v pohraničí pastevní oblasti, nabývá i otázka výběru, vypěstění a vyšlechtění hlídacího pastýřského psa určité důležitosti, a tu přichází v našich poměrech na předním místě v úvahu náš tatranský ovčácký pes - čuvač.

vydáno roku 1947

Tato stať byla přepsána z materiálu, který pro Klub chovatelů slovenských čuvačů v České republice, zal. v roce 1933 vyhledala a získala členka našeho klubu Petra Konečná z Brna.

Je zde zcela na místě znovu uvést, že náš Klub chovatelů slovenských čuvačů v České republice, zal. v roce 1933 je přímým následníkem a pokračovatelem Spolku chovatelů psů tatranských ovčáckých-čuvačů v Brně, sídlem ve Skalici nad Svitavou